

MAHMUT ESAT BOZKURT...

1916 Cihan Harbinin en alevli günlerindeydi... İsviçrenin her başlıca şehrinde adedleri yüzlere varan Türk talebelerinden çoğu, sıraları geldikçe askerî hizmetlerinin başına gitmek için birer birer Üniversitelerden ayrılıp memlekete dönmüşlerdi. Lozandaki Koloni de on beş gence kadar inmişti. Zaten Cenevre Başkonsolosluğuna çağrılarak muayeneleri yapılan bu bir avuç genç de avdet emrini bekliyordu. Bir müddet sonra emir geldi; fakat hiç beklenmedik yolda idi: O vakte kadar sırası gelmiyerek yüksek tahsile koyulmuş olan gençlerin askerî hizmetleri, memleketin artık his edilmeğe başlanılan acı «aydın» kayıplarını mümkün olduğu kadar karşılamak için - Mebusan Meclisi'nin kabul eylediği bir kanun ile - harb sonuna bırakılmıştı.

Şimdi sağ kalanlardan kimi, saçına ak veya kıran düşmüş, kimi olgunluğu epeyi aşan yaşına belinin düzgünlüğünü kaptırmış, çoğunun yüzü kırışmış yahut göbeği engin olan bu gençler kendilerinden beklenen gayreti esirgemediler. Sıkı çalıştılar ve tesadüfün mutlu cilvesiyle, pek az fire hariç, muvaffak oldular. Çok geçmeden Anayurt onların şahıslarında değerli Doktorlar, Mühendisler, Hukukçular, İktisatçılar, Profesörler ve Devlet adamları kazandı.

Bugün ekserisi kendi köşesinde sakin ve sessiz çalışmaktan hoşlanan bu insanlar o zaman hiç de böyle değillerdi. Üniversite derslerinden geri kalan zamanlarında, yürekten ve dilden düşürmedikleri türlü memleket dâvalarıyla ilgilenirler, günün politiak meseleleri kadar Dil, Din Öğretim ve başka nice nice sosyal ve ekonomi konularını deşerler, aralarında bunları hararetle münakaşa ederlerdi. Hattâ bazen bu yüzden boğaz boğaza geldikleri de olurdu.

Bu kardeşçe kavgaları, sırası gelince ve hele bir taraftan tahrik görünce, bazı taşkın balkanlı yahut akalliyet guruplarına saldırarak elbirliğiyle ağızlarının payını vermelerine yahut, o zaman pek de çok raslanılan düşmanca neşriyata, baş başa verip cevaplar yetiştirmelerine hiç de mâni olmazdı.

Mahmut Esat Bozkurd'u yine böyle bazı memleket işlerinin ateşli ateşli konuşulduğu bir talebe içtimainda tanıdım.

Giyinişi vakur ve temiz olmakla beraber hiç de şık değildi. Tavırları o zamanki İstanbullu müşkülpesentliğimizle «taşralı» damgası vurmaktan gecikmediğimiz tipin ta kendisi idi.

Sonraları git gide alışıp sevdiğim, hemen su katılmamış İzmir şivesi, ilkin epi tuhafıma gitmişti. Fakat konuşmağa başlayınca daha doğrusu söylediği sözlerin anlamı kavranınca fikrimi değiştirmekte gecikmemiştim. Muhatabım kendisiyle alay edilmesine tahammül etmeyecek kadar mağrur ve uyanık, bilgi yönünde en hazırlıksız cepheyi keşfedip derhal mukabil hücumu geçmesini çok iyi bilen bir terbiyeciyi, hasmını mat edince serin kanlı, mukavemet gördükçe yerine göre sert ve haşın yahut şuh ve müstehzi idi.

Muvaffakiyetsizlik ondaki bütün dinamizmi harekete getiren bir manivelâ tesiri yapardı. İnandığı bir şeyi kabul ettirmek için topladığı malzemenin yetmediğini görürse bir müddet için kendi kabuğuna çekilmesini bilir; günlerce yılmadan çalışır çabalar, arar, tarar, hazırlanır, ve muarızını nerde ele geçirirse artık ona aman vermeden saldırır, mantığın haklayamadığını, daha o zamandan bilemediği tatlı belâgatiyle tamamlamağa çabalar. Yine istediğini elde edemezse Mahmut Esat en korkunç silâhını kullanır, günlerce, haftalarca aynı vasıtaları harekete getirerek yakın bazı arkadaşlarına yavaş yavaş yılmadan, üşenmeden düşünce ve görüşlerini telkin eder, istediği şekil ve rengi mal ettikten sonra tam saatinde hedefe tekrar dönerek toplu bir nevi gurup ateşi sayesinde katî neticeyi almasını bilirdi. Bu hususiyetleri bir gün Mahmud'un muvaffakiyetine âmil ve yurda hizmetlerine sebep olacaktı.

Yıllarca sonra Mahmut Esat'ı Devlet adamı olarak tekrar gördüğüm zaman onlardan hiç birini kayıp etmemiş bilâkis sözlerindeki sürükleyici kudreti ve doğru bildiğini gerçekleştirmekteki azmiyle, iyi hazırlanma, teşkilâatlanma kabiliyetini artırmış buldum.

* * *

On yıldan fazla bir zaman sonra Mahmut Esat Bozkurd'u Lotus zaferinin haklı alkışlarını İstanbul gençliğinden toplarken gördüm. Onu canına sokmak mı yoksa başta taşımak mı istediği belli olmıyan sayısız memleket yavrularının teşkil ettiği coşkun sellerin arasından gözetlemeğe doyamadık. Birkaç arkadaşla Heybelideki muvakkaten dinlendiği evinde kendisini ziyaret ettik.

Mahmut Esat, her biriyle acı tatlı türlü geçtisi olan bu tahsil arkadaşlarıyla göz göze gelidiği ve sanki muvaffakiyetinde hepimizin hissesi varmış gibi elimize sarıldığı sırada, galiba hepimizin gözleri dolmuştu. Lotus kaptanının tevkifinden, Lahay Divanının kararına kadar geçen menkıbeleri anlatırken gençliğindeki dinmez heyecanın ve isteğindeki yılmaz sebatı kadar hareketlerindeki şaşmaz isabeti dip diri seziliyordu. Fazla olarak Osmanlı talebesi sıfatıyla hep beraber duyduğumuz bir acıyı... şu kendimizi «basta adamın» cılız evlâtları his etmekten ileri gelen çekingenliği artık bir rüya imiş bigi geride bırakmış olmaktan doğan neşe ile dop dolu idi. Artık hürdük, müstakildik.. tam hasretini çektiğimiz gibi Milletlerarası alanında hür ve, şerefli milletler safında müstakil..

Lotus dâvasının etraflı analizini benim kalemimden çok daha veciz şekilde çizen arkadaşlarımızın yazıları okunursa görülecektirki bu zafer köklü bir kültürün zaruri bir verimi olduğu kadar sönmez ve yılmaz bir yurt sevgisinin inanılmaz mucizesidir. Hakikaten Mahmut Esat Bozkurt ciddi bir ilim adamı ve milletini çok, ama pek çok seven ve ona yüzde yüz inanan bir memleket çocuğu idi.

Kurtuluş mücadelesini takib eden mutlu günlerin birinde çoktanberi sağlık haberinden mahrum kaldığımız bir Ağabey ansızın çıka gelmişti.

Halife hükümetinden düşmana mukavemet edilmemesi emrini aldığı anda üniformasını bir «millî kuvvet» kisvesiyle değiştirerek yanındaki bir avuç yiğitiyle müstevlilere ateş açmakta tereddütetmiyen ve Aydın Millî cephesinin kurucularından biri olarak sonuna kadar çalıştıktan sonra şerefi iade olunan üniforması içinde birkaç sene evvel Allahın rahmetine akvuşan bu kahraman subay, etrafını çeviren aile halkına, o unutulmaz günlerin menkıbelerini anlatıyordu. Birden hatırına bir şey gelmiş gibi bana döndü: Orada dedi, senin gibi İsviçrede tahsil etmiş iki genç tanıdım; ateş gibi çocuklardı doğrusu, herkes gibi canlarını esirgemiyorlardı... Zaten kim esirgiyordiki.. Ama bunlar zekâlarıyla de davaya çok hizmet ettiler.. belki tanırsın dedi: Biri Mahmut Esat biri de Şükrü. Mahmut dediği Lozandaki arkadaşlardan Mahmut Esat Bozkurt, Şükrü dediği de Cenevredeki Türk talebesi arasında tanıdığım şimdiki Başvekilimizin Sayın Şükrü Saraçoğlu idi.

• • •

Ankara yüksek Hukuk tedrisatına ve bu yönden yeni kanunlar üzerinde çalışan ekiplere katılmam Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurd'u yakından tanımak ve başarılarını takibetmek fırsatını bana verdi.

Hedef, onun çok bağı olduğu yapıcı eller tarafından yıllarca hasretini çektiği gibi ve belki istediğinden âlâ, umduğundan daha vazih şekilde tâyin edilmişti; şimdi bu büyük davaya var kuvvetiyle sarılmak ve kazanmak kalıyordu.

Türk Adli inkılâbını başarırken gördüğüm Mahmut ne, istediğini bilir ve kısa zamanda bunu kökleştirmeye azm etmiş büyük bir mücadeleci idi. Mücadele ne kadar çetin olursa olsun onun cesareti kırılmaz, heyecanı artar ve iradesi büsbütün çelikleşirdi.

Atatürk'ün acı acı şikâyet ettiği «fazlaca muhafazakâr» hukuk zihniyeti, inkılâpçı ruhu ve heyecanı taşımayanların gevşekliği, garp Hukuk ailesine birden bire intisabın nereye vardıracağını kestirmediği için bazen duraklıyan büyük müteredit kitlesi: kâh Profesör, kâh Hâkim, veya Avukat hattâ bazan da Millet Vekili kisvesiyle ve canlı engeller halinde yoluna dikildikçe onlarla cenkleşmekten çok dafa zevk duyardı. Başlıca silâhı münakaşa kudretine dayanarak muarızını kazanmaktı. Bazan hırçınlaştığı ve muhiti kıracak derecede sert ve ezici tezahürlere kendini kaptırdığı olurdu.

Fakat Mahmut Esat Bozkurd'un samimiliğinden böyle zamanlarda bile kimse şüphe edememiştir. Onun yarattığı sürükleyici hava içinde muhalefetler de, tereddütler de çabuk erir, muhiti kendisini, istediği yere kadar candan takip etmekte gecikmezdi.

Böylece biribiri ardından Medeni Kanun, Borçlar Kanunu, Kara ve Deniz Ticaret Kanunları, Ceza Kanunu, Hukuk ve Ceza usulü kanunlarını kazandık.

Yine bu hızla Yeni Türk Hukukunu anlıyacak ve yayacak ve gerçekleştirecek kudrette hukukçu yetiştirmek için kurulan Ankara Hukuk Fakültesini kazandık.

Nihayet mekteplisi ve yeni Hukuku severleri parmakla gösterilecek kadar az olan bir Adliye Makanizması yerine, çoğu mektepli ev yeni hukuku sevenlerden müteşekkil bir Adliyeyi de aynı hızla kazandık... Bir Adliyeki, ne yüksek bir kudreti temsil ettiğini ve inkılâbın en esaslı koruyucusu olduğunu ilk önce Mahmut Bozkurt zamanında kavramıştır.

Garptan getirilen yeni Kanunların, yirminci yılını idrak etmekte olan Ankara Hukuk Fakültesinin, bin bir mahrumiyet içinde sessiz çalışan hâkim ve müddei umumilerimizin hiç mi kusurları yok? Ankara Fakültesi gönüllerimizin istediği gibi mi işliyor? Bunu kim iddia edebilir... Fakat en kötümser görüşle bile kabul etmek icabeder ki bunlar

eskisiyle kıyas edilince, ileriye doğru atılmış birer adımdan çok fazla şeyler, bunlar, birer hamle, hattâ belki bugünkü türlü noksanlarına rağmen daha da derin mânalı eserlerdir.

* * *

Adliye Vekâletinden çekildikten sonra Profesörlüğün vakur ve engin hayatına intibak ederek ilmi meşgalelerini birinci pılâna almasını bilen Mahmut Esat Bozkurt, ömrünün son yıllarını İnkılâp, Esasiye ve Devletler Hukuku kürsülerinde herkese tercih ettiği ilim arkadaşları ve pek sevdiği gençlikle baş başa geçirdi.

Hocalar onda derin bilgisi nisbetinde göze çarpan bir tevazü buldular. Gençlerse, ihtiyarladıkça heyecanı dinmeden artan, çoşan ve çoşturan bir Türklük aşığı, ilmi de hakkı da siyaseti de kendine has Milli-yetçi anlamlarında gören ve gördürmeğe muvaffak olan müstesna bir bilgin ve mürşit sezdiler.

Biz Mahmud'u sever ve sayardık. Çünkü: Mahmut cidden nazik ve terbiyeli idi; feragatli ve kanaatkârdı; lüksten ve alayıştan nefret ederdi. Haşin görünen tab'ı aslında ziyadasile hassas. ve merhametli idi. Onu sayardık çünkü yalnız yüksek bir Hukuk Kültürüyle kalmamış Tarih, dil Edebiyat alanlarında da sönmez bilgi hırsını bol bol tatmin etmek yollarını bulmuştu. Fakat muhakkakki hiçbirimiz onu gençler kadar iyi anlamamış ve talebeleri kadar derin ve inanılmaz bir sevgiyle sevmemişizdir.

Ona son saygı ödevini yerine getirmek için Ankaradan seğirten Ankara Hukuk Fakültesi arkadaşları ile İstanbul'a yetiştiğimiz zaman, nerede ise kalkacak bir vapura yetişmek yüzünden tabutunu elde taşımalarına imkân olmadığını gençlere anlatmaya çalışıyorlardı. Ömrümde, talebesi bile olmıyan bu delikanlıların yüzlerindeki derin elemi ve cenaze otomobil ile yarış edercesine Galata Rıhtımındaki vapura doğru kendiliklerinden koşuşmalarını unutamayacağım. Vapurun güvertesinde çiçeklerin arasında kartışan Mahmud'un önünde eğilirken etrafında hep bu gençler vardı...

Mazhar N. GÖKNİL

Ankara Hukuk Fakültesi Eski Profesörü